

НЕВМИРУЦІЙ

Solomon saith: *There is no new thing upon the earth.* So that as Plato had an imagination, *that all knowledge was but remembrance;* so Solomon giveth his sentence, *that all novelty is but oblivion.*

Francis Bacon. «Essays», LVIII*

У Лондоні на початку червня 1929 р. антиквар Джозеф Картафіл зі Смірни запропонував княгині де Люсенж шість томів «Іліади» Попа (1715–1720 рр.) форматом у малу чверть. Княгиня купила запропоновані їй книжки й при цьому обмінялася кількома словами з продавцем. Це був, за її словами, чоловік худий і виснажений,

---

* Соломон сказав: «Немає нічого нового на землі». І якщо Платон вважав, що «все знання — тільки спогади», то Соломон у цьому ж дусі проголосив, що «все нове — не що інше, як забуття». — Френсіс Бекон. «Досліди», LVIII (англ.).

зі шкірою землистого кольору, сірими очима й сірою бородою, з навдивовижу невиразними рисами обличчя. Він легко розмовляв кількома мовами, хоча й робив при цьому безліч помилок: за кілька хвилин перейшов з французької на англійську, а з англійської — на загадкову суміш іспанської мови, якою користуються в Салоніках, та португальської говірки Макао. У жовтні княгиня почула від одного пасажира, який мандрував на «Зевсі», що Картафіл помер у морі, коли повертався у Смірну, й що поховали його на острові Іос. В останньому томі «Іліади» вона знайшла цей рукопис.

Оригінал був написаний англійською мовою й містив у собі безліч латинських запозичень. Ми пропонуємо увазі читачів його буквальний переклад.

I

Пригадую, мої поневіряння почалися в одному з садів у Фівах Стобрамних у той час, коли імператором у Римі був Діоклетіан. Я уже встиг узяти участь у кількох єгипетських війнах, що завершилися зовсім недавно, хоча й не зажив там слави, й був тепер трибуном легіону, який розташувався постоем у Береніці, на березі Червоного моря: лихоманка й чаклунство вкоротили віку багатьом з тих, котрі воліли б зустріти свою смерть у битві, від гострої криці. Мавританці були розбиті; земля, на якій раніше стояли бунтівничі міста, тепер навіки перейшла у володіння Плутона; і марно переможена Александрія благала в цезаря пощади; не минуло й року, як легіони здобули повний тріумф, і я навіть не встиг як слід

подивитися в очі Марсу. Я був цим вельми засмучений і, либонь, саме тому подався в глиб неозорої й моторошної пустелі шукати таємниче Місто Невмирущих.

Мої поневіряння почалися, як я вже згадував, в одному саду, у Фівах. Усю ту ніч я не спав, бо на серці мені було тривожно. Я піднявся ще до світанку; мої раби спали, а в небі висів місяць того самого кольору, що й безкраї піски. На обрії з'явився вершник — він наближався, геть виснажений і закривавлений. За кілька кроків від мене він зіскочив з коня. Леде чутним, але дивно напруженим голосом він запитав латиною, як називається річка, що текла попід мурами міста. Я відповів йому, що це річка Єгипет, яка живиться дощами.

— Я шукаю зовсім іншу річку, — сумно відповів мені він, — таємничу річку, чиї води змивають з людей смерть.

Темна кров струменіла з його грудей. Він розповів, що його батьківщина в горах, по той бік Гангу, і що в тих горах люди переконані: якщо йти все на захід і на захід, туди, де кінчається світ, то дійдеш до річки, води якої дають безсмертя. І він додав, що там, на самому краю землі, стоїть Місто Невмирущих — місто бастіонів, амфітеатрів і храмів. Ще й на світ не зазоріло, як він помер, а я вирішив відшукати те місто й ту річку. Кілька полонених мавританців, допитаних за допомогою ката, підтвердили розповідь подорожнього; один згадав про Єлисейські поля, розташовані на самому краю світу, де люди живуть дуже довго; другий — про гірські верховини, серед яких народжується Пактол, і тамтешніх верховинців, що живуть сто років. У Римі я розмовляв з філософами, які схилилися до думки, що побільшувати тривалість людського життя, — це те саме, що надовше розтягувати агонію

та примушувати людину помирати не один раз. Я навіть не знаю, чи повірив я бодай на якусь мить в існування Міста Невмирущих; гадаю, з мене тоді було цілком досить того, що я прагнув податися на його пошуки. Флавій, проконсул Гетулії, дав мені на допомогу двісті своїх солдатів. Набрал я і найманців, які запевняли, що знають дорогу, але потім розбіглися найпершими.

Наступні події майже стерли з пам'яті спогад про перші дні нашої подорожі. Ми вирушили з Арсіної й заглибилися в гарячу пустелю. Перейшли через країну троглодитів, які пожирають змії і ще не навчилися користуватися словом; потім — землю гарамантів, які мають жінок у спільному користуванні й годуються лев'ячим м'ясом; далі — країну авгілів, які поклоняються тільки Тартарові. Мандрували ми й через інші пустелі, де пісок чорний, як вугілля; де пересуватися можна тільки вночі, бо денна спека нестерпна. Здалеку я побачив гору, що дала своє ім'я Оксанові: на її схилах росте молочай, що знешкоджує отруту, а на вершині живуть сатири, народ брутальний і небезпечний, схильний до любовострастя. Нам здавалося неймовірним, щоб у цих варварських краях, де земля плодить тільки страховищ, могло знайти собі прихисток уславлене місто. Проте ми просувалися далі й далі, бо повернутися назад для нас було б ганьбою. Декотрі зухвальці спали, не затуляючи обличчя від місячного проміння, — їх спопелила лихоманка; інші знайшли божевілля й смерть у застоюній воді підземних колодязів. І тоді мої люди почали розбігатися; потім — бунтувати. Щоб придушити ті заколоти, я не вагався застосовувати найжорстокіші заходи покарання. Я наказував іти вперед і вперед, аж поки один центуріон не остеріг мене, що заколотники (прагнучи помститися